

מַת עַל־שִׁפְתַי הַיָּם: לֹא וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל
 אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
 בְּמִצְרַיִם וַיֵּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה
 וַיֹּאמְרֵנוּ בֵּיתָהּ וּבְמִשְׁחָה עֲבָדוּ: פ
 טו ז אִזּוּ יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל

לקט בדור

עוד (צל"ד): (ס) הנה פשוט הוא שאין לפרש כאן חיבת יד כמשמעו מפני צי' טעמים, הלא שאין לראות ידו של הקב"ה, והשנית שהכתוב גמר אומר אשר עשה ה', הכי שלא את היד ראו אלא מה שעשה, לזה תקן האונקלוס והוסיף מן דיליה חיבת "גבורת" מה שלא נכתב בכתוב, ונשאר חיבת יד הגדולה כפשוטו ידא רבנא, ומה שאמר הכתוב אשר עשה ה' מוסב על חיבת "גבורת" החסר, ולרש"י לא ניחא צוה, אלא אמר שעל פי פשטות נוכל לומר פירושו של יד הגדולה גבורה גדולה, ומה שאמר רש"י שעשה ידו של הקב"ה זה פירוש אומרו אשר עשה ה' ואינו חסר כלום (ג"א): (סא) כמו גבורה או כח או יכולת, כל זה באים לרוב מידו ומשם הם ניכרים, וכן רשותו שיכול לשלוט ולעשות צו כטוב צעניו כמו עם ידו, וכבר אמרנו כמה פעמים שנמקום הלמד מענינו ואין מקום לטעות לא נמנע הכתוב מלכתוב דרך מליצה ויופי, וכאן ודאי שאין לטעות וכנ"ל באות הקודם: (א) אחת שפעמים רבים אין מספר נכתב בתורתנו הק' לשון עבר במקום הווה או עתיד במקום הווה, ולא עלה על עט רבינו לומר שנכתב על שם המחשבה, גם רז"ל לא דרשו צם תחיית המתים וכדומה, והטעם א' מנ' דברים, או משום שדבר המדובר נוהג תמיד בכל

אור החיים

חיים אחר העציעה. ורבותינו ז"ל אמרו (מכילתא) כי ראו במיתחן, והודיענו צוה כי שם גמרו מיתהם, והטעם כדי שיכירו צוה ישראל בעודם חיים והם יראו בישראל ותכסם צושה, ולפי זה תהיה כוונת הכתוב על זה הדרך וירא ישראל את מלרים שהיתה יולאה נשמתו על שפת הים, והיובת מת נקשרת עם אומרו על שפת הים ולא עם חיבת (וירא^ה):

לא ויראו העם את ה' פ' יראת הרוממות, אבל יראת העונש מן

אור בדור

למעט. (פח) וכאלו אמר ראו אותם כשמתו על שפת הים, ואין הסי' ראו אותם פגרים על שפת הים, ומיבת מת הוא פועל, ואינו שם דבר. (טז) ק"ל אחר החסדים הגלויים נסים ונפלאות שראו עיניהם היו בנחמת היראה בנחמה, ולא בנחמת אהבה. (צ) פ"י נפל עליהם שמד כשראו רום תקפו וגדולתו, ואין זו יראת עונש כי לא עליהם היתה היד הגדולה. ולפי זה נא להם כל המדרגות בפעם א'. (צא) ומה חידוש אמר כל זה שהאמינו. (צב) כי כל עוד שאין לאדם יראת הרוממות אין אמונתו שלימה, חסר שפרות ראש. (צג) האין השינו לומר דברים שנבנים כאלה.

מִצְרַיִם מִתֵּינָן עַל כִּיף יִמְאָן
 לֹא וְחָזָא יִשְׂרָאֵל יָת גְּבוּרְתָּא
 יְדָא רַבְתָּא דִּי עֲבָד י"י בְּמִצְרַיִם
 וּדְחִילֵוּ עִמָּא מִן קָדָם י"י וְחִמְיֵנוּ
 בְּמִצְרַא דִּי וּבְנִבְיאוֹת מִשְׁחָה
 עֲבָדוּ: א בְּכֵן שִׁפְחָ מִשְׁחָה וּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל יָת תְּשַׁבְּחָתָא קְדָא קָדָם

רש"י

וירדפו אחרינו (מכילתא - בסהם ק"ח): (לא) את היד הגדולה. את הגבורה הגדולה* (אונק) שעשתה ידו של הקב"ה^ה, והרצה לשונות נוספין על לשון יד, וכו' לשון יד ממש כנ"י, וכמפרשו* יתקן הלשון אחר ענין הדבור: (א) אז ישיר משה. אז כשראה הנס"י עלה בלבו שישיר שירה, וכן (יהושע י"ג) אז ידבר יהושע, וכן (יהושע י"ג) וצבת יעשה לבת פרעה, שינו נוסחאות והגדרות. * והמקור (מכילתא) והמפרש

וירדפו אחרינו זה פירוש אומרו אשר עשה ה' ואינו חסר כלום (ג"א): (סא) כמו גבורה או כח או יכולת, כל זה באים לרוב מידו ומשם הם ניכרים, וכן רשותו שיכול לשלוט ולעשות צו כטוב צעניו כמו עם ידו, וכבר אמרנו כמה פעמים שנמקום הלמד מענינו ואין מקום לטעות לא נמנע הכתוב מלכתוב דרך מליצה ויופי, וכאן ודאי שאין לטעות וכנ"ל באות הקודם: (א) אחת שפעמים רבים אין מספר נכתב בתורתנו הק' לשון עבר במקום הווה או עתיד במקום הווה, ולא עלה על עט רבינו לומר שנכתב על שם המחשבה, גם רז"ל לא דרשו צם תחיית המתים וכדומה, והטעם א' מנ' דברים, או משום שדבר המדובר נוהג תמיד בכל

1

וַיֹּאמְרוּ קְמִימָר נִשְׁקָרָם י"י אֲרִי אֲתֵנָא ?
 וְנִאֲוֵתָא דִּיקָהּ הִיא סוּבָרָה

חשב בלבו שיטעה לה, שיסיר, וכן עשה ויאמנו ביהושע כשראה הנס אז (יהושע י"ג) ויאמר לענין שפחת צוה (במד' כ"ח י"ז) ל עלי צוה ענו לה, אז יצ פירשו צו חכמי ישראל ו צנה, למדנו שהיו"ד על לוישב פשוט, אבל מדר (ע) מכלן רמז לתחיית ה חזק משל שלמה שפירשוה לומר ולוישב לשון הזה כי עתיד וכן מיד, כגון (חייב פי ה' יחנו (במד' י"ג כ"ז) וי שכן* דבר ההווה תמיד לשון עבר, אבל זה שלא לישבו בלשון הזה: כי ג גאה) כהרגומי"י (מכילתא), שעשה דבר שאי אפשר נלחם בהצירו ומהגבר ו שינו נוסחאות * שהיא

רגיל לויב לעשות ככה, או ע פ"י הכפל מורה שהראשון ע על כל הנהמות, והרובכ מן כי כשנכנסה בלבים השלימה אז זכו לומר י שיר לשון עתיד ללד שו אדם ויאמר כי אז מ ליאמר זולת אז תלמוד גם לעתיד וכל הכא לש

צ"ד) ב' מיטות הללו מיותרים בלשון רבים ויאמרו, וסיים בל

שמעו רש"י כבאנך כסנ' זמלך

וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה וְלֵאמֹר אֲנִי אֶמְרָה לַיהוָה וְיֹאמְרוּ
לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה פִּי־גָאָה גָאָה

וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה וְלֵאמֹר אֲנִי אֶמְרָה לַיהוָה וְיֹאמְרוּ
לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה פִּי־גָאָה גָאָה

רש"י

לקט בהיר

עת, וכמו שמחנלל רבינו בענינו סוף דיבור זה, או שנכתב
במליליה ולמות לשון מאחר שהענין מוכח ומכריח שלא
לעשות אנה ואנה אלא לפרש גם משמעותם האמיתית, אבל
לא יתכן זה במה שלפנינו מפני חיצת "אז", כי חיצה זו
מראה באלצנע על זמן מיוחד לא לפניו ולא לאחריו, ופשוט
הוא שמראה על אותו זמן כשראה הנם, וא"כ קשה הלא
כשראה הנם עדים אנוחנו שלא אמרו שירה (לו יהיה שנכתב
עמיד במקום עבר), אלא ודאי החירון הוא שלכך הוסיף
הכתוב אות היו"ד לפי שבאמת אז עדיין לא שר אלא עלה
בלבו שישיר וזאת עבודת לשון עמיד של היו"ד, וכן אלל בת
פרעה שהענין גם מוכח שעדיין לא בנה, וכל זה פשוט
וברור, אבל חו"ל לא השלימו בזה, כי למה להכתוב להודיע
לנו שחשב וגם עשה, (וע"ז י"ל שהכתוב משמיענו שמשום
אחרונותא דלתתא שעלה בלבו לומר זכו להשראת שכינה
לומר שירה נשגבה כואח - ב"ב) הלא אם עשה פשוט הוא
שגם חשב לעשות, והיל"ל וישר משה, או אח"כ שר משה,
לזה אמרו שהכתוב זה לרמוז אז צעת ההוא כשיחיו המתים
ישיר משה עתיד משה לומר שירה, וכן נכולס חוץ בשלמה
לא יכלו לדרוש שכשיחיו המתים יבנה שלמה חו"ש במה
לע"ז, אבל בעבור שחשב קן או בעבור שלא מיחה בנשיו
שעשו קן כאלו בנה הוא בעלמו (במ"ח): (ב) שפירושו

חשב בלבו שיעשה לה, אף כהן ישיר, אמר לו לבו
שישיר, וכן עשה ויאמרו לאמר השירה לה, וכן
ביושע כשראה הנם אמר לו לבו שידבר, וכן עשה
(הו"ש ר"ג) ויאמר לעיני ישראל, וכן שירת הבחור
שפתח בזה (נחמ"ד כ"ה י"ז) אז ישיר ישראל פירש אחריו
עלי בחר ענו לה, אז יבנה שלמה במה (ח"ה י"ה ז),
פירשו זו חכמי ישראל (פסח"ה י"ה) שבקש לבנות ולא
בנה, למדנו שהיו"ד על שם המחשבה לאמרה, זהו
ליושב פשוטו, אבל מדרשו אמרו חז"ל (חגי"ג - סנה"ד
ס"ג) מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, וכן בכלן
חוץ משל שלמה שפירשבוו בקש לבנות ולא בנה, ואין
לומר וליושב לשון הזה כשאר דברים הכתובים בלשון
עתיד וכן מיד, כגון (וי"ג י"ג) ככה יעשה היו"ב, על
פי ה' יחנו (נחמ"ד י"ג), ויש אשר יהיה הענין (כ"ג), לפי
שכן* דבר ההווה עתיד ונזכר בו בין לשון עתיד ובין
לשון עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעבר* אינו יכול
לישבו בלשון הזה: בי גאה גאה. (שנתגאה על כל
גאה) כחרטומי* (חגי"ג), (דבר אחר זה הכפל לומר
שעשה דבר שאי אפשר לבשר ודם לעשות כשהוא
נלחם בהביריו ומתגבר עליו מפילגו מן הסוס, וכאן

שינוי וסחמאת י' שהיא

רגיל חיוב לעשות ככה, או על פי ה' יחנו, תמיד היו חונים על פי ה': (ג) שהרי אמר הכתוב "אז" וכנ"ל (במ"ח): (ד)
פי' הכפל מורה שהראשון עולה על השני וכאלו אמר גאה הגאונים, כמו אדוני האדונים (במ"ח), והכוונה שהקום מתגאה
על כל הבהמות, והרוכב מתגאה על הקום, ואמר שהקב"ה גאה הגאונים שהלא קום ורוכבו רמה בים (ר"ב), וזה נראה

אור החיים

ידו. או ירמוז למלוא שמלוא לאומרה תמיד וקצטוב
תפלת שחרית בכל יום:
וַיֹּאמְרוּ (לאמר השירה י"י) פירוש אמרו זה לזה
לאמר פירוש שיאמרו שירה יחד בלא
בחינת הכשתנות והכפרדכ עד שיהיו כאיש
אחד י"י), הגם היותם רבים, ונתכוונו יחד ועשו קן

כי כשנכנסו בלבו ירחח הרוממות והאמונה
השלימה אז זכו לומר שירה ברוח הקודש. ואומרו
ישיר לשון עתיד לזכר שאמר אז חש הכתוב שיעשה
אדם ויאמר כי אז מיעט שאין שירה זו יכולה
ליאמר זולת אז תלמוד לומר ישיר שיבנה לשירה זו
גם לעתיד וכל הצא לשיר שירה זו לפני ה' יש לאל

אור בהיר

צ"ד ב' חיצות הללו מיוחדים, והיה די לומר אז ישיר משה ובני ישראל השירה וגו', שחיצת ישיר פירושו שאמרו שירה, גם החזיל
בלשון רבים ויאמרו, וסיים בלשון יחיד השירה. (צ"ד) ופי' הכתוב הוא עו"ה, או ישיר כשעלה בעתם לומר שירה, ויאמרו זה לזה

יקא
בורתא
מצרים
יהמינו
משה
ה וקני
ה קדם
ה חיד
זה ידו
הון יד,
הלשון
השראה
הם אז
פרעה,
ה חקר
לעשות
הלכתוב
הו הק'
על שם
די ככל
מה
כי לא
יעושה
וגו',
צ"ד
וגו',
ה צ"ד:
אלא
הי אז
ה צ"ד:
והיו
צ'
הרנות
תקמר

סוּם וְרִכְבּוֹ רָמָה בַּיָּם: ב עֵזִי וְזַמְרַת יְהוָה רָמָה בַּיָּם: ב תקפי ותשבחתהי דחיקא יו ואמר במימרה ותהו לי

לקמ בהיר

רשי

יותר להיות פשוטו, אבל מדלל אמר כן גאה הגאונים מבוא גם ד"א שאמר שאמר גאה יש עוד לומר גאה שכל מה שאמר לא אמר כלום, ודרך הב' לה ד', שא"כ מה שייכות אלל סוס ורכבו רמה, היה לו לקומכו אלל וארוממנהו (ב"ב: ה) רש"י אומר כאן ב' דברים, מדה שהיו קשורים ולא נפרדים, זה נשמע ממה שהזכיר בכלל את הסוס, שאם הסוסים נלקו ונטבעו אגב בעליהן למה לאספר זאת (מ"ל), ועוד היל"ל סוס ורכב (ג"א), והשנית שהיו עולים ויורדים, זה נשמע מאומרו ירה רמה שפירושם השליך מלמעלה למטה, כלומר מים היו למטה והשליך סוס ורכבו מלמעלה, ואנו יודעים להפך שהם היו למטה בקרקעית הים ועליהם באו המים, אלל שניהם אמת, שאמר שצאו עליהם המים עלו וגשלו למטה, ואגב נשמע שכל משך הזמן אינן נפרדים, שאפילו בשעת רמה מלמעלה למטה היה ג"כ סוס ורכבו (ד"ד: ו) והוא לשון ארמי, ואינו מלשון רום וגובה אלל בין ירה ובין רמה פירושם השליך למטה לתוך המים, וההוכחה שעלו וירדו כבר אמרנו באות הקודם, אלל לפי מדרש אגדה הוא לשון עברי מלשון רם

סוס ורכבו רמה בים, וכל שאי אפשר לעשות על ידי זולתו נופל בו לשון גאות, כמו (ישעי"ב ה) כי גאות עשה, וכן כל השירה תמלה כפולה, עזי וזמרת יח ויהי לי ליטועה, הי' איש מלחמה הי' שמו, וכן כולם, ברש"י יסן, דבר אחר כי גאה גאה, על כל השירות, וכל* מה שאקלס בו עוד יש בו תוספת*, ולא כמדת (מלך) צבר ודס שמקלסין אותו ואין בו (מכיל): סוּם וְרִכְבּוֹ. שניהם קשורים זה צוה והמים מועלין אותם לרום* ומורידין אותם לעומק* ואינן נפרדין (מכיל). (היה): רמזה. השליך, וכן (היה: ג"א) ורמו לגו אהין נורא, ומדרש אגדה כתוב אחד אומר רמה, וכתוב אחד אומר ירה, מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום (מכיל - תהו), כמו (איוב ג"א ו) מי ירח אהין פנתה, מלמעלה למטה: (ב) עֵזִי וְזַמְרַת יְהוָה. אונקלוס תרגם תוקפי ותשבחתהי, עזי כמו עזי (צבור"ק) וזמרת כמו וזמרת"י, ואינו תמה על לשון שינוי נוסחאות - וכל כל - נוסחאות - מועלין אותם ויורדים לעומק

ונשא: ז) פי' היו"ד של עזי מושך אחר עמו (במ"ח):

אור החיים

ואמרנו אשירה לשון יחיד כאילו הם איש אחד שזולת זה היו אומרים נשירה: **ב** גאה גאה וגו'. אין לשבח תחלה אלל על מפתחן של רשעים" על דרך אומרנו (משלי י"א) ובצבד רשעים ריב, ופירוש אומרנו גאה גאה יכוין על פרעה שנתגאה גאות ששמה גאות כי דרך הגאים יתגאו על כיוצא בהם אדם על אדם כיוצא בו" וגאותו של זה אינה חשובה גאות כי הוא מתגאה על השפל אבל פרעה גאה גאה פירוש גאות שנקרחת כפי האמת גאות גאה" כי לא החשיב מאמר עליון ואמר מי ה' או ירצה גאה

גאה שתיבה גאותו כפולה", סוס ורכבו של הגאה רמה וגו". עוד ירצה גאה על ה' מלך גאות לצב ונתכוונו לומר כי קודם שעשה משפט זה היתה לו בחינה גאוה אחת ובאמצעות יד הגדולה גאה גאה". גם לרמוז בין בעליונים בין בתחתונים באמצעות דבר זה. ולדרך זה חסר הנסמך לרכבו". ואולי שיעור הכתוב הוא על זה הדרך אשירה לה' כי גאה גאה פירוש ה' ונמשכת עוד חיבת ה' גאה גאה למטה על זה הדרך ולאחותו שגאה גאה" סוס וגו' רמה בים: **ב. עזי וזמרת וגו'**. הגה סדר העומדים לפני ה' אור בהיר

לומר אשירה, פי' נאמר בלשון יחיד אשירה, ולא נאמר נשירה. (צו) הגם שהעיקר היה אללם הלל ענמם, קדמו לשבח על מפתח הרשעים, כי כן הוא המדה. (צו) הגם שהוא שקר והוא עקב מגאוה, אלל אין ראוי ליאמר עליו גאוה צפה מלא. (צח) וכן פי' הכפל, חיבת גאה הא' פירושו גאות, והב' פירושו נתגאה, כלומר גאות גדול נתגאה, ולא גאות קלושה. (צט) פי' גאותו היתה צמדה גדושה, וזה פי' הכפל, והענין אחד. (ק) ר"ל לפי דרך זה נכון, שמוצא בכתוב מזהה סוס ורכב מדבר, מה שאין כן לדרך הסמוך, וכן לשיטת רש"י ז"ל היה לו לומר סוס ורכבו של פרעה רמה וגו'. (קא) שעל ידי יציאת מצרים נחטוף האמונה. (קב) וכנ"ל ב"ק ק'. (קג) שהוא פרעה.

קפרק דין מקדשא אפן המקרה שאין בשלשה מקומי מקומות נקוד אליך השמורי אותיות הנקוד שלישיית" ואין נקודה צבור"י עולי, יסוד עו (י"ד ז), ואלו ש (ב) ושל תהליכ אין צאחד מו סמוך להם ויו המקרה, שאין אלל עזי שם צשמים, שוכני (ג"ג ע"ז), וזהו ליטועה, חומר (כ"ג) לעזרת ה' האדם (קכ"ג) זמ וזכריה, עזו ולא התמה ע מקראות מדצ את קורות ה סביב, היה ל הימים) (מ"א) צערי יהודה מלך עליהם (במד' י"ד ע"ז), שלח משה וג ואשר לא שם לומר עזב: זד אותו באמצע נביאים (מכיל) לשון נובה", ו שינוי נוסחאות - ש קן ואפילו שפר שאמרנו הכירוב קתני, כלומר א

בִּידְךָ וְהִלַּכְתָּ: וְהִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שֵׁם |
 עַל־הַצּוּר בְּחֶרֶב וְהַפִּיֵת בְּצוּר וַיֵּצְאוּ
 מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעַם וַיַּעַשׂ בֶּן מֹשֶׁה
 לְעֵינָי וַקְּנִי יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְרָא שֵׁם
 הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב | בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר
 הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקֶרְבָּנוּ אִם־אֵין: פֶּאֶה וַיָּבֵא
 עִמָּלֶק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

ותיזה: ו הָא אָנָּא קָאָם קְרָמְךָ
 חֲמֵן עַל מְנָרָא בְּחֶרֶב וְחֲמֵמִי
 בְּמִנְרָא וַיִּפְקֹן מִנָּה מַיָּא וַיִּשְׁתִּי
 עִמָּא וְעַבְד בֶּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי סְבִי
 יִשְׂרָאֵל: ו וְקָרָא שְׁמָא דְאַתְרָא
 נְסִיחָא וּמְצוּתָא עַל דְּנִצּוּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנִסְיָאוּ קְדָם יְיָ
 לְמִימְרָא הָאִית שְׂכִינְתָא דִּי
 בִּינְנָא אִם קָא: ה וְאֶתָּא עִמָּלֶק
 וַאֲנֵה קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

ט ואמר משה ק
 נבריא ופוק אנו
 מקור אנה קאם
 וחזקרא דאתעב

שהרכיב בנו על
 רוחה חפץ ואומר
 נותן לו, וכן שניי
 אמר לו אותו הו
 איך יודע איכן א

(מתי יתרו ג' - ס"ה):
 מכאן אמרו (חכנ
 חזיב עליך כשלק
 שנאמר (נבד' י"ג - י"ד)
 והלא אהרן גדול
 כרבו, ומורה רבן
 "ה"כ"ח) אדני משה
 כליות, המורדים

(מתי): וצא הלה:
 (ס): מחר. צעת
 לנו אנשים. גז
 מסייעתן (מכ"ג -
 שודעין לבעל כש
 שישו נוסחא: י' גדול האת

ש"ר: מיכן אתה למ
 לתוך המחנה, שהרי
 ולא מושך אחר עמו
 מחר אנכי נלכ ואים
 פשוטו דלא כאיסי:
 נזילא אותה מפשוטו.
 כבר ידעו שהמלח
 שיטת איסי בן יהודי

כ"ג) כה דבריו כא
 לזה העניינים ב
 י
 ט. ויאמר מ

ר"ג) ואפשר שזה

לקט בהיר

רש"י

ה) פי' בן היל"ל שפירושו שמתן את המטה על הסלע
 בחזק דרך הכאה, אבל "בצור" אין לו שחר, ומיך שבעבור
 שהוא מין דבר חזק ובהכאה נכנס ממש צלור שיך לומר
 צלור ופשוט הוא, ובש"ח הקשה סתירה על רש"י שלפי
 זכרונו כחז רש"י צפ' חולדות בחרץ כמו על חרץ שיש
 צי"ח במקום על, אבל ברש"י שלפנינו הוא דוקא להפך על
 חרץ כמו בחרץ יש על במקום צי"ח, ואין קושיא, ואין
 סתירה: (ו) אין הקושיא למה כחז כאן פרשת עמלק,
 שהרי זה מקומו, כי ברפידים חנו ולשם בא עמלק, אלא
 הקושיא דוקא על מקרא זה, שאין כאן מקומו, כי כאן היה
 די לומר ויקרא שם המקום וכו' ועל נסותם את ה', ומה
 שגמר לומר הים ה' בקרבנו אם אין אין לו שום שייכות עם

חלמוד לומר אשר הכית בו את היאור, אלא שהיו
 ישראל חומרים על המטה, שהיו מוכן אלא
 לפורעות, בו לקה פרעה, ומלרים כמה נכות,
 צמלרים ועל הים, לכך נאמר אשר הכית בו את
 היאור, יראו עתה שהף לעובד הוא מוכן (מכ"ג - ה)
 - צי"ח: (ו) והבית בצור. על הצור לא נאמר ה' אלא
 צלור, מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו
 סנפרינון, והצור נקט מפניו (מכ"ג): (ח) ויבא
 עמלק וגו', סמך פרשה זו למקרה זכ"ל, לומר, תמיד
 אני צנייכם ומומן לכל לרכיכם, והחס חומרים הים
 ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונשך אהכס,
 והחס לעוקים לי וחדעו איכן אני, משל לאדם

אור החיים

לפני העם פירוש דרך שידעו שאתה הולך למלוא
 להם מים כדי שיסקו את המלאוון מהם ציני וציני
 ולא העבור דרך שלא יהיה לפניהם, וגם קח עמך
 הזקנים כדי שהייה בהרגשה:

צמטה זה הצקע קרקפתו החושבת זכות:
 ו. הַנְּנִי עוֹמֵד וּגְוִי' פירוש לפניך במקום זה
 ושם על הצור, כי מלא כל הארץ כבודו
 בהמידות באין השתות מקום שלא יהיה בו שוכן
 השוכן אלא יש מקום שהגדל בו השרחת שכינתו
 יתברך, או כפי מעלת הכנת המקום במקום
 המקודש, או כפי השריוס בתוכו:

אשר הכית בו וגו' (י"ז) וזה יהיה לנס עמו כי
 זה אשר הבאים המים הנמלאים ועשהם
 דם יפעול כח עליון פעולה נגדית שימליח מים
 לשחות העם. ויש בזה הכחשות מופלאות מנגדות
 למתחכמים להכחיש כי הם פלאות אלהי ישראל

ח. וַיָּבֵא עִמָּלֶק וּגְוִי' להיות שנעללו בתורה (י"ח)
 שנמשלה למים ולאש דכתיב (ירמ')
 וי'.

אור בהיר

ר"ג) וכי היה לו ב' מטות, שרץ לנין אותו, ועוד הלא כמה וכמה אותות עשה במטה זה, ולמה לנין דוקא אות זה של הכאה
 היאור. ר"ג) זה לשון הוה ועדיין לא היה משה על הצור שיוכל לומר לפניך על הצור, והיה לו לומר לשון עמיד, אני אצמוד לפניך
 יו'. ר"ג) כאמרו ברפידים.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בְּחַר־לָנוּ
 אַנְשִׁים וְצֵא הֲלָחֵם בְּעַמְלֵק מִחֵר אֲנֹכִי
 נִצֵּב עַל־רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִמָּה הָאֱלֹהִים

ט ואמר משה ליהושע בחר לנו אנשים ופוק אנח קרבא בעמלק מחר אנא קאם על ריש דמתא וחוטרא דאתעבירו בה נסין מן

לקט בהיר

רש"י

קריאת שם המקום, למעלה כשסופר המעשה שאמר להם משה מה חספון את ה' שם היל"ל זאת, וכן הוא בש"ר ח"ל מה כמו שם ה' בקרבנו אם אין ויצא עמלק וכו' מה ענין זה אלל זה משל לחינוך וכו' (יפ"ת): ז) זה מדרשו, אבל פשוטו מפרש רש"י לקמן לי ולך שאתה חלף להלחם ואנכי אחייב להתפלל, א"כ צריך הבחירה לי וגם לך, ולזה לקח רש"י קודם לפרש ולא הלחם מחר, שכיון שהתחיל לפרש חיצת "לנו" ע"פ דרוש גמר לפרשו ע"פ פשוטו, ואח"כ חזר לפרש חיצת אנשים (לברשו), ומה שהוסיפו חז"ל גם רש"י כבוד הצרך כמורה רבן, שלפי הנראה אין ענינו לכאן, אפשר שהוא עו"ה: מנין שפי' חיצת "לנו" אני משה ואחיה יהושע, אולי פירושו אני ואהרן, לזה הביאו דרוש שאהרן קראו למשה אדוני, ואם היה הכוונה על אהרן לא היה משה אומר "לנו" שהרי כבוד הצרך כמורה רבן, וחזר להקשות אולי מה שאמר אהרן בי אדוני מפני שהיה בפניו, אבל כאן היה שלא בפני אהרן לזה אמר בחר לנו, לזה הביא שצריך להיות מורה רבן כמורה שמים, מה מורה שמים אין לחלק בין לפניו או שלא בפניו, כן צריך להיות מורה רבן, א"כ נהכרת בחר לנו אני ואחיה (מהרש"א): ח) לשון

שהרכיב בנו על כחפו וינח לדך, היה אוחו הבן רואה חפץ ואומר, אבא עול חפץ זה וכן לי, והוא נותן לו, וכן שנייה, וכן שלישיה, פגעו בחדם אחד, אמר לו אוחו הבן רחית את אבא, אמר לו חציו, איך יודע היכן אני, השליכו מעליו וצא הכלב ונשכו (תנ"י יחז"ל ב' - פ"ח): ט) בחר לנו, לי ולך, השוכו לו, מכאן אמרו (חכמים) (אבות ד' י"ג) יחי כבוד חלמידיך חביב עליך כשלך", וכבוד הצרך כמורה רבן מנין, שנאמר (במד' י"ג י"ח) ויאמר אהרן אל משה בי אדוני, והלא אהרן גדול מאחיו יהיה* ועושה את הצרו כרצו, ומורה רבן כמורה שמים מנין, שנאמר (במד' י"ח כ"ח) אדוני משה כלחם, כלם מן העולם, חייבין הם כלליה, המורדים בך כאילו מרדו* בהקב"ה (מכיל' - חנה): וצא הלחם, לא מן הענין והלחם בו (שם - ט): מחר, צעת המלחמה* אנכי ללכ (מכיל'): בחר לנו אנשים, גבורים ויראי העמ' שתהא זכותן מסייעתן (מכיל' - פ"ח), דבר אחר בחר לנו אנשים, שיודעין לבטל כשפים, לפי שבני עמלק מכשפים היו:

שינוי נוסחאות - גדול האחים הוא - פסוק.

אור החיים

ר"ג) כה דברי כאש ולא נתעסקו במלחמתה של חורה, העון שהוא ללד ציטול מלחמת החורה אמר אין ראוי לזה הענינים בצמחון כנגד צחינת המים ובאש המלחמה של עמלק; ויאמר משה אל יהושע, נתחכם משה כשהכיר שיצטר כיוצא בו"ה) וצוה יתגבר עליו וכן היה:

אור בהיר

ר"ג) ואפשר שזה יהיה פי' חיצת לנו, שהוא לכאורה מיותר, ואין לו שחר, אלא ודאי פירושו כמו לנו, אני ואחיה, בדומה לנו.

משה ואהרן יצאו אל בני ישראל ויאמרו להם

אם נדמך רב ותמחו פני וישתי קעיני סבי לא דאתרא דנצו בני קדם יי נתתא דיי נתא עמלק על ברפידם:

אלה שכו מוכן אלה ממה מכות, חיצת בו את (מכיל' - חנה) חמרה"ה אלה חק ושמו (ח) ויבא זמר, חמיד ימרים הים ישך החכם, זשל לאדם

זרות: במקום זה ארץ כבודו ה בו שוכן את שכינתו ה כמקום ה:

בחורה"ה) יב (ירמיה

ה של הכאח אעמוד לפניך

6

בְּיָדֵי וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַרְלוּ
 מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בְּעַמְלֵק וּמֹשֶׁה אָהֳרֹן
 וְחֹר וְעָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה: י וְהָיָה
 כַּאֲשֶׁר יִרְיֶם מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבְרַת יִשְׂרָאֵל
 וְכַאֲשֶׁר יִנִּיחַ יָדוֹ וְגִבְרַת עַמְלֵק: יב וַיִּדְּי
 מֹשֶׁה כַּבָּדִים וַיִּקְחוּ אֲבָן וַיִּשְׁיִמוּ
 תַּחְתֵּיוֹ וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאֶהְרֹן וְחֹר
 תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד
 וַיְהִי יָדָיו אֲמוּנָה עַד־בָּא הַשָּׁמֶשׁ:
 יג וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עַמְלֵק וְאֶת־עַמּוֹ

קדם יי בידיו יועבד יהושע כמא
 דאמר קה משה לאנקא קרבא
 בעמלק ומשה אהרן וחר
 פריש רמתא: יא והיו כד ירים
 משה ידו ומתגברין לבית
 ישראל וכד מנח ידו
 ומתגברין לבית עמלק: יב וידי
 משה יקרו ונסיבו אבן ושוימו
 תחתוהו ויתב עלה ואהרן וחר
 סעדן בידוהו מכא חד ומכא חד
 ותהו ידוהו פריסן בצלו עד דעס
 שמשא: יג ותבר יהושע ית
 עמלק וית עמה לפתגם דקרבי:

ד ואמר יי קמ
 דוקרנא בספרא ו
 ארי ממחא אמו
 דעמלק מתחות
 משה מדקבא ופ
 יי דעבד קה ו
 בשבועה אמרא
 דחיקא דשכנתה

(תנח - מכליל): (יד) י
 להדווג לישראל קו
 באזני יהושע. כח
 ישראל לשלם לו את
 מכניס את ישראל
 אמחה. לכך אני מה
 (טו) ויקרא שמו.
 לנו כחן נס (גדול).
 המחיר שמו של חזן
 ה' הוא נס שו

והתפללו על עורחו יח
 וגדולתם של ישראל בפ
 נספר כי מחה אמחה,
 שנזמו דבר זה כמה פע
 דין מעליו (מ"ל): י
 אי"כ הוא טעם להפך)
 תלמרו הנטחה היא כו
 (ד"ד): כג) זו הקד
 של הקב"ה ה' נסק לא
 שכן זה הוא אלי, אלו
 נסי: כה) שיש סברה

יד. ושים באזני
 מחמו
 לנד שראה יהושע ט
 כיכ צו כח לעשות
 רנו)

לקט בהיר

רש"י

ד"א לפי שלשון בחר לנו אנשים משמע קצת שגם בין אנשים
 צריך לבחור, מפני שלא אמר קח לנו אנשים (מ"ל): (יא)
 פ' ב' אנשים עומדים אלל השליח לצור מזה ומזה (עיין
 מג"א חקס"ו ס"ק י"ג) ורק בשביל להודיע זאת מספר
 הכתוב שעלו עמו (ג"א): (יב) אמר זאת לומר שמפורסם
 היה וזה אין צריך הכתוב ליחסו (רא"ם): (יג) זה לא
 יתכן שא"כ למה היה מניח ידיו שיחגבר עמלק, ורצון רבינו
 בזה ליישב הו"א"ו של וגבר ישראל, לפי שגשאר בין השורות
 בכח שכאשר ירים משה וגו' שעבדו לכן לאביהם שבשמים
 וגם גבר ישראל (ב"ב): (יד) ידענו שגבור הגבורים היה,
 וגם בשעת מותו לא נק ליחו, ונדלחי שנתכבדו ידיו לפי שעה
 בשביל פגם, והגם שכונתו לטוב היה צמה ששלח את יהושע
 כדליתא בש"ר, אעפ"כ היה לו לילך גם הוא עמו (מ"ל),
 ומלשון המכילתא: אלולי שאמר משה ליהושע בחר לנו אנשים
 לא היה מלטער צו, מזה נראה שהוא היה לו לבחור
 האנשים: (טו) מה ילא לנו מאבן זו, העיקר שתמכו בידי,
 ודאי להודיענו שלא ישב על כר וכו': (טז) לכאורה נראה
 פשט הכתוב שידיו של משה היו פרושות כל היום, אבל זה
 לא יתכן, שהרי ידיו הוא לשון רצים ולשון נקבה וא"כ היל"ל
 ותהיו ידיו אמונות, לזה בהכרח לומר עו"ה, חיצת ויהי שייך על משה המדובר ממנו עד עתה, וחיבת ידיו כינוי הוא לתפלתו
 שהרי פרושת ידים לשמים היא תפלה, וחיבת אמונה שהיא לשון יחיד נקבה שייך על תפלתו שפירושו תפלת אמת תפלה
 נכונה, וכאילו אמר ויהי משה בתפלה נכונה עד בא השמש (רא"ם): (יז) קשה לו ממ"א אם היחה המלחמה עד בא השמש
 פשוט הוא שלא הניח ידו כל משך המלחמה, ואם לאו למה היה דוקא פרושות עד בא השמש, לזה מירן שרצה הכתוב בזה
 להודיע שמיד שבה השמש פסקו מלהלחם שנתערבצו (רא"ם): (יח) חכמת הכוכבים ומלות, ולשון יוני היא: (יט) פי'

(י) ומשה אהרן וחר. מכהן לתענית בלריכים גי
 לעבור לפני התיבה"י, שבתענית היו שרויים (תנ"ח -
 תנ"ח): חור. צנה של מרים הוי"ו, וכלב צעלה (תנ"ח)
 (יא) באשר ירים משה ידו. וכי ידיו של
 משה נולחות היו* המלחמה"י וכי כדליתא ברי"ה
 (כ"ט - תנ"ח - תנ"ח): (יב) וירי משה כבדדים. בשביל
 שנתעלל במלוא ומנה אחר תחתיו"י נתייקרו ידיו
 (תנ"ח): ויקחו. אהרן וחר: אבן וישוימו
 תחתיו"י. ולא יבצ לו על כר וכסת, אמר,
 ישראל שרויין בצערי, אף אני אהיה עמהם בצער
 (תנ"ח - תנ"ח): ויהי ידיו אמונה. י"י ויהי משה
 ידיו באמונה, פרושות השמים בתפלה נאמנה
 ונכונה: עד בא השמש. י"י שהיו עמלקים
 מחשצק* את השעות באינערולוגי"א"י בחחו שעה
 הם נולחים, והעמיד להם משה המה וערצב את
 השעות (תנ"ח): (יג) ויחלש יהושע. חתך ראשי גבוריו
 ולא השחיר אלא הלכום שבהס"י ולא הרגם כלם,
 מכהן אנו לומדים ששעה* על פי הדבור של שכינה
 שונו וסתמות: עשות מלחמה או שורות מלחמה: מכוננים: עשנו

ביתיה מְכַנֵּשׂ מָמוֹן
 דְּשָׂקֶר וְדָסְנֵי מוֹדֵבִיקָא
 דְּמָזֵן יָחִי: כַּח לָפֵא
 דְּצַדִּיקָא רְגוּן פְּהִימְנוּתָא
 וּפּוֹמָהוֹן דְּרִשְׁעֵי מְבִיעַ
 בְּשִׂתָּא: כַּטְרַחִיק הוּא אֱלֹהָא מְרִשְׁעֵי וְצִלּוֹתְהוֹן דְּצַדִּיקוּ יִשְׁמְעוּ: לְגַהֲרָא דְעֵינֵי מְחַדֵּי לָפֵא

רש"י
 הגול: (כח) לֵב צַדִּיק יִהְיֶה לְעֵנּוֹת. יִמְשֹׁךְ וַיִּבֶן
 מֵהָ יַעֲנֶה קוֹדֵם שִׁשִּׁי דְנֵר: (ל) מֵאֹרֵר עֵינָיו.
 נִמְרוֹס: יִשְׁמַח לֵב. שְׂשׂוֹלֵן מִמֶּנּוּ דְנֵר וְיֹדַע מֵה

מְצוּדַת דוּד
 (כח) יִהְיֶה. יִחְשׁוּב. כְּמוֹ הַגִּיּוֹן לְבִי (תְּהִלָּה יֵשׁ טו): לְעֵנּוֹת.
 מִלְשׁוֹן עֵינָה וְתִשׁוּבָה:
 מְצוּדַת צִיּוֹן
 (כח) יִהְיֶה. יִחְשׁוּב. כְּמוֹ הַגִּיּוֹן לְבִי (תְּהִלָּה יֵשׁ טו): לְעֵנּוֹת.
 מִלְשׁוֹן עֵינָה וְתִשׁוּבָה:
 חוֹשֵׁשׁ: (כט) רַחֲוֹק וְגוֹי. מִלְשׁוֹעַ אֵת תְּפִלָּתוֹ: (ל) מֵאֹרֵר עֵינָיו.
 בְּעוֹלָם שִׂמְחָה כִּתְהִרַת הַסְּפִיקוֹת:

אֲבָן עֹרָא
 אַחַר, לְעֵנּוֹת מִן לְעֵנָה וְרֹאשׁ, וְהוּא רַחֲוֹק בְּשִׁבִיל
 שְׁאִין הַלְמִיד בְּשׂוֹא: (ל) מֵאֹרֵר, אֹזֵן, פּוֹרֵעַ, יִרְאֵת. ה'
 דְּבִקִּים, וְכֵן הַפִּירוּשׁ, הַמֵּאֹרֵר שֶׁתְּחַזְנֶה הָעֵינָיִם הוּא

רַבְּנוּ יוֹנָה
 וְתִצִּיל מִמּוֹקְשֵׁי הַחַנוּפָה: (כח) לֵב צַדִּיק יִהְיֶה לְעֵנּוֹת.
 הַגִּיּוֹן לְבוֹ כֹּל הַיּוֹם לְהַכְנִיעַ, כִּי יֵשׁ צוֹרֵךְ לְמַעֲרֵכֵי לֵב
 לְהַתְּמַדַּת הַצַּעֲוֹת בְּמַחֲשֵׁבוֹת לְהַגִּיעַ אֶל הָעֵנּוֹה וּלְאִהוּב
 אֵת הַשְּׁפִלוּת, וְלִהְיֵי אֵת תְּאוֹת הַכְּבוֹד, כִּי יִצַּר לֵב
 הָאָדָם רַע-דָּבֵק בּוֹ, וּמִכְשַׁלַּת הַזֹּאת הַכְּשִׁילָה כֹּל יוֹשְׁבֵי
 חֶלֶד, וְנוֹקְשׁוֹ וְנִלְכָדוֹ, וְהַשְּׂרִירִים אֲשֶׁר שׁוֹרְדוּ מֵהֶם הֵם
 הַנְּגָשִׁים אֶל ה', וּבִיאוֹר הָעֵנִין הַזֶּה כְּשִׁעְרִים: וְפִי
 רִשְׁעִים יִבִּיעַ וְגוֹי. לֹא דִיִּים וְלֹא רֵב לָהֶם אֵת אֲשֶׁר
 לְבָבָם לֹא יִכְנִיעוּ וְלֹא יִיגְעוּ לְקִנּוֹת הַשְּׁפִלוּת, אֲבָל
 פִּיהֶם יִבִּיעַ תְּמִיד רַעוֹת, לְתַת חֲתוּתָם בְּאַרְץ הַחַיִּים, כִּי
 יֵשׁ מְרִבִּים פְּעִלִים לְמַעַן יִכְבְּדוּם הָעַם, וְלֹא הַשִּׁיגָה

מְדַרְשֵׁי חוֹ"ט
 כְּתִיב וַיִּקְרָא, בְּדִיבּוֹר שְׁלֵם, בְּדִיבּוֹר קְדוּשָׁה. "רַחֲוֹק ה'ִ
 מְרִשְׁעִים" א"ר חֵמָא: בֵּא וְרֵאָה כִּמְהָ קִשָּׁה חֲכַמְתּוֹ שֶׁל שְׁלֵמָה,
 יוֹתֵר מִחֲכַמְתּוֹ שֶׁל דוּד אֲבִיו. דוּד אָמַר: קְרוֹב ה'ִ לְכָל
 קוֹרְאֵי, וְשְׁלֵמָה אָמַר: רַחֲוֹק ה'ִ מְרִשְׁעִים. אֵלֶּא עַל מִנַּת לְכָל
 אֲשֶׁר יִקְרָאוּ בְּאַמְתָּ, כֵּךְ רַחֲוֹק ה'ִ מְרִשְׁעִים, אֵלֶּא שְׁאִינִם
 עוֹשִׂים הַשׁוּבָה כָּל עֵיקָר. וְתִפְלַת צַדִּיקִים יִשְׁמַע, בְּשַׁעֲה
 שֶׁמִּתְפַּלְלִין עִם הַצְּבוֹר. (וּלְקוֹ"שׁ).
 (ל) מֵאֹרֵר עֵינָיו יִשְׁמַח לֵב. אֵלֶּוּ בְּעֵלֵי תוֹרָה, שֶׁהֵם מְאִירִים
 עֵינָיו שֶׁל אָדָם וּמִשְׁמַחֲוִין לְבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: מִצוֹת ה'ִ כֹּרָה
 מְאִירַת עֵינָיו. שְׁמוּעָה טוֹבָה תִּדְשֵׁן עֵצֶם, אִף כֵּךְ דְּבִרֵי תוֹרָה
 מִשְׁמַחֲוִין לְבוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: פְּקוּדֵי ה'ִ יִשְׂרִים מִשְׁמַחֲוִי לֵב.
 (וּלְקוֹ"שׁ).

נתן
 זָטָא מִן
 כַּה בִּיתָא
 אֱלֹהָא
 תְּחִימָא
 מְרַחֲמִיתָה
 מְחַשְׁבִּיתָא
 יָן מְלִי
 כּוּמְבִיד
 שְׂשׂוֹנָא אֵת
 מַה (דְּנִרִּים כַּה
 בְּרַךְ (תְּהִלָּה י
 צַע לְהַרְבוֹת
 וְעוֹד חַיִּים
 אֶלְמַנָּה יִצֵּב
 א. נַחֲשִׁיבִים
 ב. שִׁינְעָמוֹ
 ג. הַבּוֹצֵעַ
 הַשׁוֹחֵד:
 זַה אֶלְמַנָּה
 א. שְׂאֵרְצִים
 (יִשְׁעִיהָ מִז חו),
 וּבִלְשׁוֹנָם
 נֹעֲבֵת ה'
 וְהֵם טְהוֹרֵי
 נֹעֵם, כִּי
 לְבוֹ כְּפִיָּהוּ
 אִמְרָ שׁוֹבוּ
 ד, וְכֵן אִישׁ
 בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ
 ה: וְשׁוֹנָא
 רִוּן בְּחִיּוֹב
 בִּידֵי שְׁמִים
 קַת הַחֲמִדָּה,
 עוֹר כִּי הוּו
 זְקִיל. כִּי הוּו
 לְכוּ דְאַחִיָּה,
 (ז).

שְׂמוּעָה טוֹבָה תְּדַשְׁן־עַצְמָם: לֹא אֹזֶן שְׁמַעַת
 תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תִּלְוִן: לִבְפוּרֵעַ
 מוֹסֵר מוֹאֵס נַפְשׁוֹ וְשׁוֹמֵעַ תּוֹכַחַת קוֹנֶה לֵב:
 לִגְיָרָאת יִהְיֶה מוֹסֵר חֲכָמָה וְלִפְנֵי כְבוֹד

רש"י

(אג) ולפני כבוד ענוה. הענוה גורמת שהכבוד נא:

מצודת דוד

שמועה טובה. ברבר חידושי התורה: (לא) אוזן שומעת. אוזן אשר תשמע התוכחה המביאה חיים, סופה תהיה כרוך אחר החכמה ותלין בקרב חכמים לשמוע דבר חכמה: (לב) פורע. המבטל את המוסר הוא מואס נפשו, כי מה ראה שאינו חושש בתקנתה: קונה לב. היראה תחשב למוסר להאזין חכמה, ואם כן היראה היא סיבה לחכמה וקודמת לה. וכן לפני כבוד על כרחך היה הענוה, כי הענוה היא סיבה להביא את הכבוד, אם כן היא לפניו:

מצודת ציון

(ל) תדשן. ענין שומן: (לא) תלין. ענין התמדה. כמו דקן ילין בה (ישעיה א כג): (לב) פורע. ענין השבתה ובטול. כמו ותפרעו כל עצתי (ישעיה א כט):

אבן עזרא

ישמח לב, וכשתשמע האזן תוכחת שבה יש גם חיים, וילין בקרב חכמים או תדשנהו התוכחת יותר משמועה טובה: (לב) פורע. כי לומד המוסר יכתירהו

רבנו יונה

וצלילות: שמועה טובה תדשן עצם. יתרון יש לשמועה טובה, כי מלבד שתשמח הלב השומע תדשן עצמותיו. הנה כי רבה תועלת המגעת מן האזן מאשר הגיע מן העין, ופרט שלמה ע"ה באחת מן התועלת כי רבות הנה, ואמרו ז"ל (ב"ק פג) חרשו נותן לו דמי כולו. ואחרי שהתבאר שהאזן אבר נכבד מאד מן העין שהוא אבר נכבד, מה מאוד שתגדל החובה לעבוד בו את הבורא יתברך, ורע ומר להשביתו ממעשיו על כן סמך אחריו: לא אוזן שומעת תוכחת חיים. ובא המקרא העליון הקדמה לזה, כאשר בא לב שמח ייטיב פנים (פסוק יג), הקדמה לאשר אחריו לב נבון

מדרשי חז"ל

שמועה טובה תדשן עצם. כי מטא ריב"ז להחם, אמר: שלמא עלך מלכא, שלמא עלך מלכא. אדהכי אתי פריסתקא עליה מרומי. א"ל קום דמית ליה קיסר, ואמרי הנהו חשיבי דרומי לאותיבך ברישא. הוה סיים חד מסנאי, בעא למסימא לאחרינא לא עייל, בעה למשלפה לאידך לא נפק. אמר מאי האי, א"ל לא תצטער, שמועה טובה אתיא לך, דכתיב: שמועה טובה תדשן עצם וגו', אלא מאי חקנתיה, ליתו איניש דלא מיחבא דעתך מיניה ולחליף קמך, דכתיב: ורוח נכאה תיבש גרם. (גיטין נו:). לא אוזן שומעת תוכחת וגו'. כל מי שבא לבית הכנסת ושומע רברי תורה, זוכה לישב בין החכמים

שׁוֹמֵעַתָּא טוֹבָא מְדַהֵנָּה
 גְרָמָא: לֹא אֹזְנָא דְשׁוֹמֵעָא
 מְכַסְּנוֹתָא דְחַיִּי בִּינֵת
 דְחַפְיָמִי תְבוּת: לִבְמַרְיֵשׁ
 מְדַהֵנָּה מְסַלִּי נַפְשִׁיהּ
 וְדַשְׁמִיעַ מְכַסְּנוֹתָא דְחַיִּי
 קִנֵּי חוֹכְמָתָא: לִגְיָרָתִיהּ

היי מרדוהתא דהו
 וזמן דמתקור יהו
 אמן פר נש פ
 דלפא וזן יי
 דלישנא:
 ארחתיה דנברא !

(ה) לאדם מערכו
 נלבו: ומה' מענה
 משכלו דנכיו. או,
 (ב) ותוכן רוחות ד
 מו
 (א) מערכי. ענין סדור:
 ונקי. כמו שמן זית זך
 ג

הוא אם דרכיו זכאי

לב, והטעם דעת ויר
 כ. ד' דבקים, מערכ
 ומאת השם דבור ד
 הדבור ידענו, כענין
 והשם שיועד ומערכי
 דרכי איש שהוא זך

מוסר חכמה ולפני
 מוסר שנתחייב החכם
 ויתכן כי יחסר ב"ת,
 והטעם יראת ה' בו
 החכמה בתקון המדו
 ענוה. כיאר אחד מן
 וטעם להזכיר זה המו
 גדולה מכולם, והנה ו
 שמגיע אליה מן הנ
 חכמים אוזן שומעת
 לב ומה' וגו'. המקו
 העניו ישים בלבו
 המועצות לא יבטח
 במחשבה שיהיה נג

נושאי הפרק
 (א"י) השגחת ה' ו
 (יב"ט) עשיית הצד
 (טז"ג) להחזיק בח

9

ISSERLES, MOSES

שו"ת הרמ"א

לרבינו משה איסרלש זצ"ל

הוצאה חדשה ומתוקנת
המבוססת על שש ההוצאות הקודמות

עם

הקדמה, מבוא, הגהות ומפתחות

מאת

הרב ד"ר אשר זיו

עיה"ק ירושלים תובב"א
שנת תשל"א

במוסכם ובטבעי ובמסופק ובמושאל, כי בחכמתו יחלל המתהלל הוא הגאון מ"ר שאירי מוהר"ר שלמה בן הגאון מוהר"ר יחיאל ש"ן⁸, למר טולם ולהורתו שלום ולכל אשר לו שלום. הגיעני מכתב מעלת אדוני מורי, יקר הוא מפנינו מעולפת ספירים, ואגיל ואשמח בו בראתי שהשי' מלא משאלות לבבי, וזה כי כל ימי הייתי מתאוה לשלחן של רבנן⁹ לתהות בקנקניהם לשאוב מימיהם, ועתה הקרה ה' לפני אח השלחן אשר לפני אדוני, אשר נהניתי ממנו כנהנה מזיו השכינה, אף כי דברי אדוני האחרונים קשים מן הראשונים, מ"מ לא אוכל לדון לפני מעלת אדוני ולהשיב על דברי מעלת רום כבודו דרך משא ומתן רק כמסתפק בדבריו, ואולי כי קוצר המשיג ועומק המושג הוא הסבה מלהבין דברי אדוני על אמתתן. ואתחיל להקדים דברי מ"כ¹⁰ אדוני הצעתם, ואחר כך אציע עליהם ספיקותי במהות תכליתם. כי תורה היא וללמוד אני צריך תקירתם, כמאמר החכם¹¹ כי לא טעם טעם שמחה מי שלא טעם שמחת ספיקות והתרתם. **L** כתב מעלת הדרת קדשו דמר, וז"ל: כתבת וז"ל ומי יתן ואדע הטיגרא שמצא מעלת אדוני בדברי ובודאי ששיחת חולין של מעלתו צריכין תלמוד, באומרו טיגרא שקשה כאבן שאין בו

לחלוחית תורה¹², אך אם ידעתי אולי אזכה להראות שהיא בועא של מים זכים, ואף כי קשה כסלע, אולי אוכל אכה בצור במטה אשר בידי להוציא מימיו עכ"ל, וכתב לי מעלת כבוד קדשו: אנת משה ספרא רבא¹³ איה חכמתך איה סכלתנותך¹⁴, שלא די שדברין סותרין דברי הגאונים אלא דברין סותרין זו את זו, עכ"ל מעלת אדוני, הנה דעת אדוני נראה לי מרחוק שדברתי גדולות עצמו ראשיהם ממני, ועל כן קראני מעלת אדוני ספר"א רבא, וכתב אלי שדברי סותרין דברי הגאונים וסותרין זו את זו, לא גדול אנכי משלמה שאמרו עליו פרק במה מדליקין¹⁵ פתח ואמר אנת שלמה אן חכמתך כו'¹⁶, ואמרו שם¹⁷ ואף ספר משלי בקשו לגנוז שהיו דבריו סותרין זה את זה, ומפני מה לא גנוזהו אמרו ספר קהלת לאו עיינין ביה ואשכחן ביה טעמא ה"נ ליעיינין¹⁸, וכן אני אומר, אילו לא השליך אדוני מורי דברי אחר גיוו ולא היו לאדוני כלא נחשבים, בודאי מצא בהו טעמא דמאי דברי נסתרים כו', הראשון שכתב מעלת רום כ"ת, וז"ל: כתבת וז"ל שטיגרא קשה כאבן שאין בו לחלוחית כו', זה אינו בנמצא, נהי דדמיה לאבן במשמוש היד מ"מ אינו קשה כאבן, שא"כ לא הוה גרע מאטום בריאה, וכן פירש רש"י¹⁹ שהם מלאים

את פטאל, 8 ר"ת שיחיה נצח, 9 בכל הדפוסים פרט להוצאת הארשא הנוסחא היא: לשלחן של מלכים מאן מלכי רבנן, 10 מעלת כבוד, 11 וכינוי מביא מאמר זה בשם "חכם אחד" בתוה"ע ח"א ברק ששי, ישנם מאמרים דומים במקורות שונים: (1) וזה לא ידעתי, נמי שלא טעם עריכות גילוי סתרי הספיקות, (מאוני צדק 20, לאבן חאמד אלגולה, העתקת ר' אברהם ב"ר חסדאי, גולדנשל, לייפציג תקצ"ט) (2) אין לך שמחה גדולה יותר מהתרת הספיקות, (צל המעלות ל"ח, לר' יהודה ב"ר מרדכי הלוי, בגוד תרנ"ב), (3) כי אמרו המושלים, בכל חידוש תענוג ועריבות, (בהקדמת המעתיק של בן המלך והנזיר, הוצאת ת"א תשי"א, עמ' 9), 12 בסו"ס ח מוכיר רבינו קושית מהרש"ל עליו שכינה בביסוי "טיגרא", בסוף התשובה שם נמצא קטע מתשובת מהרש"ל המדבר ג"כ על אודות "טיגרא", זה כנראה שערך כתבים שנאבדו הדגישו ביסוי זה בויכוחיהם, כאן טובב הויכוח על בירור מה היא

טיגרא בריאה, מענין שכל הויכוחים בתשובה זו ובהבאה אחריה נולדו מכסויים צודים, וכנראה בלתי חשובים, שהופיעו בויכוחי הלכה, 13 ע"י סוסה יג, ב: בת קול משמיע ואומר וימת משה ספרא רבה דישאל, 14 באונקלוס פ' כי תשא (שמות לא, ג) תרגם "ובתבונה", ובסוכלתנו", והביטוי איה חכמתך איה סכלתנותך הוא ע"פ שבת ל, א שרבנו מביא כאן, 15 שבת ל, א, 16 אן סכלנותך, לא דיך שדברין סותרין דברי דוד אבין אלא שדברין סותרין זה את זה, עכ"ל הגמרא, ורש"י מפרש את המלה אן, אנה הלכה, 17 בע"כ, 18 שם: לאו עיינין ואשכחין טעמא הכא נמי ליעיינין, 19 חולין מה, ב, וכרפוס ראשון מצוין בטעות לח, ב, וזה לשונו של רש"י: "טיגרי צמחים גדולים מכניו וכבר הוקשו כסלע ואלו הן אותן הצוין בהמות שלנו בריאה ואין מראיהן דומה לריאה אלא דומין כמראה מוגלא, ולא היינו אסום בריאה דאסום אין שם צמת ואינו משתנה מן הריאה אלא שאין עולה בנפיחה", ורבנו

אשר אברהם

א אף על פי עין מ"א, שגת כ"ד ב' ועין סימן תרכ"ג (שפה ג) וע"ש:
ב אין אומרים עין מ"א, וצ"ל להרבות נמי אומרים וכתוב, כספר חיים

ב) יבא ט"ס לכן שני
ג) הנגודים הם, וכן תקון
ד) הרש"ש ע"ה

ה) באברהם חספה
ו) "תורק" ו"תמוק" וכן
ז) כנראה הנהגה לא כפי כ"ס
ח) אברהם אלף לגבי כ"ס

ט) אברהם חספה
י) אברהם חספה
יא) אברהם חספה

יב) אברהם חספה
יג) אברהם חספה
יד) אברהם חספה

יז) אברהם חספה
יח) אברהם חספה
יט) אברהם חספה

כ) אברהם חספה
כא) אברהם חספה
כב) אברהם חספה

כד) אברהם חספה
כה) אברהם חספה
כו) אברהם חספה

הרפב (8) בברכת עין ט"ז, בב"י נעמד חלו ד"ה מהם בחטף
פתח תחת הר"ש, ויראת, היינו ת"א במקצת קטן חטוף

הרפג (8) גיבורין עין ט"ז, וד"ה ופירושינו, וד"ה חספה
שנתחדש כל יום, ועוד טעם חלוק כנודת, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא

הרפח (8) כ"ס עין ט"ז, וד"ה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא
הרפז (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא

הרפח (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא
הרפז (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא

הרפח (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא
הרפז (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא

הרפח (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא
הרפז (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא

הרפח (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא
הרפז (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא

הרפח (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא
הרפז (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא

הרפח (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא
הרפז (8) חספה חספה, ובקריאה נשיא ליום, והיו דומיא

הגהות פרי מגדים
בצורת אופן זיון האלף
אבות יבואו

בעזהש"ת

ספר

עקבי סופר

עיונים בתורת מרן החתם סופר

יסודות בעניני תורה עבודה השקפה והדרכה
על סדר פרשיות התורה

חלק שמות

אוצר אמרים, עיונים ובידורים, יסודות נאמנים מפני יקדים,
רשפי אש קדושים, מיוסדים על דברי אבותינו ודבותינו הקדושים,
ובמיוחד ממעיינות הסופרים שאובים

שיעורים אשר הגני ה' וזיכני להשמיע לפני תלמידים נאמנים
חברים מקשיבים בחמלתו עלי בזכות אבותי הקדושים והטהורים

הצב"י עקיבא בלאאמו"ד הגה"ח רבי אברהם בנימין זצ"ל לודמיר
אב"ד דק"ק חשב סופר פדעשבורג

ברוקלין נג. יצ"ו
שנת ויכת"ב בספ"ד לפ"ק

15

לחלקינו, כמאמר חז"ל (מגילה ו.) אלו בית
במילא ובית גליא שלהן, ובתי טרטרריות
ובתי קרקסיות שעמידן ללמוד בהן תורה
ברצים, ואז יהיה צ' פעמים צ"א בקדושה.

7

וזהו כוונת המשך המסורה, ולא הלחם
בעמלק, ולא השדה, ר"ל ששני
פעמים מספר צ"א שנאמר גבי עשו
ועמלק, יתהפכו לקדושה לעתיד, והיו
צירוף הוי"ה אדנ"י. וזה מרומז בשם יעקב,
כי יעקב עולה בגימטריא צ' פעמים צ"א,

וכשנאבק איש עמו, לא נגע אלא ציונאי
ירכו, שהם נאצאי מעיו, "נאצא" הם צ'
פעמים צ"א כנ"ל. ולכך אנו מתפללים
בזרכת המורה בלשון נאצאינו, איש צה צ'
פעמים צ"אוי"ו, עכ"ד.

והנה שר של עשו, היינו ס"מ ועמלק,
רצה לפגוע בהמשך הדורות, כמו
שאמרו חכמו"ל (בר"ר עו, ג, והוצא בשלה"ק פי
יושב) על הפסוק (בראשית לב, כו) ויגע בקף
יך יעקב, הם הדורות היוצאים מדרך

יז. וכן פירש הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע בספה"ק עבודת ישראל (ליקוטים ד"ה כי כאשר) מה שאנו
אומרים בנוסח ברכת התורה, ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו' לומדי תורתך לשמה. ויש לדקדק למה
תקנו בנוסח הברכה לשון צאצאינו, הול"ל זרעינו או יוצאי חלצינו. ופירש שם, שבא לרמז כי
ידוע שיחוד הוי"ה אדנ"י עולים בגימטריא צ"א. וזהו כוונתנו שאנו מתפללים, ונהיה אנחנו
וצאצאינו, תיבת "צאצאינו" רומז על יחוד שני השמות שעולים צ"א, שיהיה יחוד שני שמות הללו
יוצא ונולד על ידי מעשינו, עיי"ש בדבה"ק מה שהאריך בזה.

ובספה"ק אורה ושמחה [לקי"ו הרה"ק מוה"ר אברהם שמחה מבארנוב ז"ל] (לט"ו בשבט) כתב לפרש
בדרך מליצה לשון הגמרא (תענית ה:) אילן אילן במה אברכך וכו' יהי רצון שכל צאצאריך יהיו
כמותך, דהנה הלכה בידועה ואפסקא בשולחן ערוך (ארי"ה סימן ה' סעיף א') יכוין בברכות פירוש
המילות, כשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא ארון הכל, ויכוין בכתיבתו ביו"ד ה"א,
שהיה הוה ויהיה, עיי"ש. ולפי שהוא דבר קשה מאוד, לכוון כן בכל פעם כשמזכירים השמות
הקדושים, לכן כתבו האחרונים עצה טובה על זה, שתיכף בעת קומו בבוקר בברכה הראשונה,
ישתדל ויתן דעתו שיכוון בכוונה הנכונה על שני השמות, ויגלה דעתו ויתנה שבכל פעם כשיזכיר
שמו של הקב"ה ביום זה, היא על דעת זה שהוא רוצה לכוון שהקב"ה הוא ארון הכל והוא היה
הוה ויהיה. והנה איל"ן בגימטריא צ"א, שהוא רומז על שני השמות הנ"ל שנצטוונו לכוון עליהם
בכל פעם שמזכירים שמו של הקב"ה. וזהו כוונת הגמרא, אילן אילן במה אברכך, איך מצינו ידנו
ורגלינו להודות את ה' ולברך בשמו, ואולי לא נזכור לכוון הכוונה כראוי ח"ו, והעצה לזה היא
כאמור, שיכוון בכל יום בברכה כראשון בשם הוי"ה הראשון באדנו"ת, ויחשוב שעל מחשבה זו
ילכו כל מוצאי פיו של שמות הקדושים שיאמר באותו יום. וזהו שאמר, שכל צאצאריך יהיו כמותך.
כלומר צ"א צ"א, רומז לכל האזכרות של כל היום, יהיו כמותך, שיהיו עולים לפי הכוונה שמכוונים
בברכה הראשונה, עכ"ד ודפח"ח.

ועפ"י הקדמות האלו פירש אדמו"ר מהר"ש מבאבוב זצ"ל (ליקוטי כרם שלמה ח"ב עמ' שי"א) מה
שאמר נעים זמירות ישראל (תהלים ה, ב-ד) אמרי האזינה ה' בינה הגיגי, הקשיבה לקול שועי מלכי
ואלקי כי אליך אתפלל, ה' בוקר תשמע קולי בוקר אערך לך ואצפה. שאדונינו דוד המלך ע"ה

יעקב, דהיינו ה
העולם, מחמת שר
ה

ובזה שמעתי
אונסדאר
לפרש הפסוק (ש
בעמלק מדור דור
צוא"ו התיצור, כי
עמלק, להפסיק ב
קשר בין הדור הז
אנו עבודתינו היא
עמלק, ואנו אומרי
נגיד גדלך, כי עב
וא"ו התיצור
ולהמשיך את ד

ביקש מאת הקב"ה,
לאמרי פי, דהיינו ש
גם להגיון לבי ומחי
שהוא ית"ש היה ה
ומאחר שמן הדין
בשנו"ע, המשיך דוד
עת שאנו מזכירים
לכוון בכל פעם שני
ולרצון לפניך, כי אי
להזכיר אותם בכוונ
זה בא הכתוב השל
בכל יום בבוקר, שו
בוקר אערך לך ואצ
צא, שכל "צאצאי
היתה כוונתנו על

יעקב, דהיינו הגזירות שגזרו אומות
העולם, מחמת שרצה להפריד המשך וקיום
הדורות.

ובזה שמעתי מפי הג"ר שמואל
אונסדארפער ז"ל מפרעשבורג
לפרש הפסוק (שמות י, טו) מלחמה לה'
בעמלק מדור דור, ולא כתיב מדור ודור
זוא"ו החיצור, כי זהו עיקר מלחמתו של
עמלק, להפסיק בין דור לדור, שלא יהא
קשר בין הדור הזה לדורות הקודמים, אבל
אנו עבודתינו היא להלחם לה' ולמחות את
עמלק, ואנו אומרים (מוסף לשנה) לדור ודור
נגיד גדלך, כי עבודתנו היא, להמשיך את
וא"ו החיצור לדור ודור, ולהמחזר
ולהמשיך את דרך הדורות הקודמים,
עכ"ל.

ועפ"ז פירשתי מה שאומרים צפורים,
ששנת יעקב צלה ושמחה וכו',
שני ישראל שמחים במפלת עמלק, והשר
שלו רצה לפגוע ציולאי חלציו וכנ"ל,
משועתם היתה "לנצח", בנצחיות והמשך
הדורות, ומקומם בכל דור ודור, זוא"ו
החיצור, לרמוז על המשך שלשלת הדורות,
וזה היה הישועה.

ובאיזה אופן ממשיכים שרשרת הדורות
באופן נאות, כתב כק"ז בספר
חשב סופר (רש פ' טו) כי כשרוצים להשריש
איזה דבר לדורות, אזי מן ההכרח שהאב
יעמוד לפני בניו אות ומופת, וזה בעלמנו
יראה להם את הדרך אשר ילכו בה,
והעיקר הוא הזריזות והדביקות בקיום
המצוות. וזוה פירשו המפרשים (קכ"ז)
בספרה"ק ישמח משה פ' תרומה ד"ה במדרש ויקחו

ביקש מאת הקב"ה, אמרי האזינה ה' בינה הגיגי, כשאני מזכיר את שמך, תהיינה אזניך קשובות
לאמרי פי, דהיינו שם אדני, כי השם הוי"ה נקרא כפה אדני, בינה הגיגי, שהקב"ה יבין ויקשיב
גם להגיון לבי ומחשבותי, דהיינו לשם הוי"ה, כי בעת אמירת השם אני מכוון על כתיבתו שמורה
שהוא ית"ש היה הוה ויהיה.

ומאחר שמן הדין צריכים בכל פעם שמזכירים את השמות לכוון על הרמז של שני שמות כנוכר
בשו"ע, המשיך דור המלך ע"ה לבקש, הקשיבה לקול שועי מלכי ואלקי כי אליך אתפלל, שבכל
עת שאנו מזכירים שמך בעת התפלה, אף שמפני קוצר דעתנו ורוב טירדות הזמנים קשה מאוד
לכוון בכל פעם שני שמות הנ"ל, לכן אתה א-ל רחום וחנון, תקשיב לקול שועתנו ויעלו לרחמים
ולרצון לפניך, כי אליך אתפלל, "כי אליך" עולה בגימטריא צ"א, ר"ל כי רצוננו בזכרנו את השמות,
להזכיר אותם בכוונה הראויה על שני השמות הוי"ה אדני, ונהיה נענים בעת שנתפלל אליך. ועל
זה בא הכתוב השלישי לרמוז על העצה הטובה הנ"ל, ה' בוקר תשמע קולי, זהו גילוי דעת תיכף
בכל יום בבוקר, שבכל פעם שמזכירים שם הוי"ה, הוא בכוונה על שני שמות הנ"ל, וזהו אומרו,
בוקר אערך לך ואצפה, ואצפה בגימטריא ב' פעמים צ"א, והכוונה על עכשיו ועל כל היום כולו
צ"א, שכל "צאצאינו" יהיו כמותך, ובכל פעם כשמזכירים שמו של הקב"ה, יעלה לרצון כאילו
היתה כוונתנו על שם הוי"ה אדני, ויתקבלו תפלתנו לרצון, עכתודה"ק.

מאמר הכחוב (מהלים קיט, קיא) נחלתי
 עדותיך לעולם כי ששון לצי המה, כשהנניס
 רואים את השמחה הגדולה של אביהם
 בשעה שהוא זוכה לקיים את מצות ה',
 עושה הדבר רושם גדול בלב הצנים,
 ומשפיע עליהם השפעה גדולה לכל חסור
 מהם לעולם. והוא שאמר, נחלתי עדותיך
 "לעולם", היינו גם לבניו אחריו, על ידי
 כי ששון לצי המה, עכ"ד המפרשים.

ובזה פירש שם החשב סופר, דברי הכחוב
 (ויקרא ו, ז) לו את אהרן ואת בניו
 וגו', ובמדרש (תו"כ אמור י"ג, הוצא ברש"י)
 אין לו אלא לשון זירוז, מיד ולדורות.
 הכוונה, שרק על ידי זירוז אפשר לקיים גם
 לדורות הבאים את ציווי הצורה יתברך,
 ושפיר מוסבים דברי המדרש על הפסוק,
 לו את אהרן ואת בניו, עכ"ד הנחמדים.

7< ובוה יש ליתן טוב טעם למה שכתבו
 בספרים כי עמל"ק עולה
 בגימטריא ספ"ק, כי זה היה מלחמת
 עמלק להכניס בלב ישראל ספיקות באמונה
 ובקיום המצות, ר"ל שלא יקיימו המצות
 בשמחה ובחשק ובלב שלם, רק יקיימוה בלא
 לב כמצות אנשים מלומדה, ועל דרך שאמרו
 הקדמונים אין שמחה כהתרת הספיקות,
 נמלא שמי שמקיים המצות בשמחה ובחיות
 דקדושה אין לו ספיקות, אבל המקיים
 המצות ולבו כל עמו, מראה בזה שאין לבו
 נכון ובטוח בקיום מצות ה' כיחד כל חמוט,
 רק הוא מלא ספיקות רח"ל, ואינו יכול
 להכניס בזרעו אחריו חשק לקיום המצות.

והנה יעקב אבינו הוא עמוד התורה,
 כדכתיב (בראשית כה, כו) ויעקב איש
 תם יושב אהלים, והתורה נקראת שירה,
 כמו שכתב מרן ז"ל (דרשות ח"א קי"ד טו"ג)
 ד"ה ואקדים) כי כל התורה כולה נקראת
 שירה, כדכתיב (דברים לא, יט) ועתה כתבו
 לכם את השירה הזאת, עכ"ד. ורצה יעקב
 אבינו ע"ה להנחיל התורה לדורות הבאים,
 בצחינת נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לצי
 המה. אמנם עמלק בא ללחום בהמשך
 הדורות של יעקב אבינו ע"ה, על ידי
 שהנניס ספיקות בלבם כנ"ל, ולא יקיימו
 המצות בשמחה, וגם לא יוכלו לומר שירה,
 וכמו שכתב רש"י (ערכין יא.) אין אדם שר
 שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב, דכתיב
 (ישעיה סה, יד) הנה עבדי ירונו מטוב לב.
 אמנם יעקב אבינו ע"ה התגבר על שר של
 עשו, שהוא עמלק, והנחיל התורה לזרעו
 אחריו בכח קיום המצות בשמחה של מצוה,
 ועל ידי זה יש המשך וקיום לדורות הבאים.
 ולכך כשנלחו אמר לו (בראשית לב, כט) לא
 יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל וגו',
 וקראו "ישראל", על שם שהוא נוטריקון
 "שיר אל", כי בכח השירה והשמחה זכו
 להמשך הדורות.

ביאור נאה בגמרא אילן אילן במה אברבך
 הנה ברוב השנים חל יום חמשה עשר
 בשבט בפרשת בשלח, שבוע
 שקוראים בו שירת הים. ויש לקשר זמן
 ראש השנה לאילנות עם קריאת פרשת
 השירה, בהקדם לצאת דברי חז"ל (מעניי

ה) כי הווי מ
 ליצרכן מר. א
 למה הדבר ז
 במדבר, והיה נ
 שפירותיו מסוג
 עוצרת תחמיו
 מממיו וישב ז
 אילן אילן במה
 פירותיך מחוק
 שיהא לילך נא
 אמת המים עוז
 עוצרת תחמיו.
 שנוטעין ממך י
 אברכך, אם צמ
 הרי עושר. אם
 רצון שיהי

ויש לדקדק,
 "אילן א
 רק פעם אחת.
 לענ"ד, כי תי
 ז"א, ושני פעם
 שרצה לצרך או
 כמוחו, לכן כפ
 לרמו על בר
 האבות, וכמו
 שהבאנו לעיל
 פעמים ז"א,
 לנגוע ביוצאי י
 הוא ב' פעמי
 ע"ה התגבר ע
 שלישי שבאבות

כל שהוא תלמיד חכם, וזנו תלמיד חכם, וזן זנו תלמיד חכם, שזב אין תורה פוסקת מורעו לעולם, וכמו שהעיד הכתוב על יעקב אבינו (דברים לג, ט) יעקב חבל נחלתו, ופירש"י, שהוא השלישי באבות המשולש בג' זכויות, זכות אבי אבינו, וזכות אבות, וזכותו, הרי ג', כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים. וכחבל זה הקשור נימא בנימא, כן נשמותינו קשורות ומושרשות זה בזה מדור לדור, כל תמוט לנצח. והו שאמר הגמרא, שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך.

ובדבר האמור יש לפרש לשון המשנה (ר"ה ב.) באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר זו. ויש לדקדק בלשון המשנה, ראש השנה "לאילן", ולכאורה הול"ל בלשון רבים, ראש השנה "לאילנות", ובדאי טעמא רבא איכא שדקדק התנא ואמר בלשון יחיד "לאילן". ולדברינו הנ"ל יתבאר הכוונה, שצא לרמוז לנו כי איל"ן עולה בגימטריא ז"א, ולהורות על צאצאינו, שעל ידי כח השירה והשמחה של מצוה אפשר לנצח את עמלק, ויהיה קיום והמשך לדורות הבאים, ואחי שפיר בס"ד.

L

שמיעת קול שירה וזמרה של המלאכים
אצל מרן ז"ל ויוצ"ח

(ו) אמרו חז"ל (מגילה י:): מאי דכתיב (שמות יד, כ) ולא קרב זה אל זה כל הלילה, ביקשו מלאכי השרת לומר שירה,

ה"י כי הו מיפטרי מהדדי, אמר ליה, ליצרכן מר. אמר ליה, המשול לך משל, למה הדבר דומה, לאדם שהיה הולך במדבר, והיה רעב ועייף וצמא, ומצא אילן שפירותיו מחוקין וזילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו ושטה ממימיו וישב בצילו. וכשביקש לילך, אמר, אילן אילן כמה אברכך, אם אומר לך שיהיו פירותיך מחוקין, הרי פירותיך מחוקין, שיהא לילך נאה, הרי לילך נאה. שמהא אמת המים עוברת תחתך, הרי אמת המים עוברת תחתך. אלא יהי רגון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך. אף אתה, כמה אברכך, אם בתורה, הרי תורה. אם בעושר, הרי עושר. אם בצנים, הרי צנים. אלא יהי רגון שיהיו צאצאי מעיך כמותך.

ויש לדקדק, למה כפל הגמרא ואמר "אילן אילן" כמה אברכך, והול"ל רק פעם אחת, אילן כמה אברכך. ונראה לענ"ד, כי תיבת איל"ן עולה בגימטריא ז"א, ושני פעמים ז"א הוא "צאצא", וכיון שרצה לברך אוחו, שכל צאצאי מעיו יהיו כמותו, לכן כפל ואמר "אילן אילן" דוקא, לרמוז על ברכת צאצאיו שילכו בדרכי האבות, וכמו שמצינו ביעקב אבינו ע"ה, שהצאנו לעיל כי יעקב בגימטריא ב' פעמים ז"א, וכשנאבק איש עמו, רצה לנגוע ביוצאי ירכו וצאצאי מעיו, "צאצא" הוא ב' פעמים ז"א, אמנם יעקב אבינו ע"ה התגבר על שרו של עשו, כי הוא היה שלישי שבאבות, ואמרו חכמו"ל (ב"מ פה.)

שיל"ת

ספר

התם סופר דרשות

השלם המפואר

כרך ראשון: לפני ימי הסליחות, ז"ך אלול, ראש השנה, שבת שובת,
יום כיפור

מרבני משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רבנו ופרשיו,
בוצינא קדישא, הסידיא ופרישא, ריש מתיבתא ודיש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבינו משה סופר זצוק"ל בעל שו"ת והידושי התם סופר

אב"ד ודיש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף
ומשם עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה,
ושם חלקת מהוקק ספון, זי"ע

יזבא לאור במחזורת חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאירות עינים, בתוספת
דרשות, תיקוני טעויות על פי הגהה מדויקת מכתבי יד, בותרות משנה, קיטוע ופיסוק,
פתיחת ראשי תיבות, תוספת אלפי מראי מקומות, ציוני השוואות, הערות והארות.

על ידו מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מחזורת נוסעצווייג

דרוש ה

בעז"ה, דרוש לז"ך אלול תקע"ג לפ"ק

דקדוקים
במאמר חז"ל
על הפסוק
"והוא לא ידע
ואשם"

בנזיר כ"ג (ע"א), והוא לא ידע ואשם (ויקרא ה' י"ז), כשהיה רבי עקיבא מגיע למקרא זה בכה, מי שנתכוון לאכול בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר צריך כפרה, מי שנתכוון לאכול בשר חזיר על אחת כמה וכמה, כיוצא בו והוא לא ידע ואשם ונשא עונו וגו', אמר איסי בן יהודה על זה ידון כל הדווים. וכתבו תוס' (ר"ה על) שמרמוז בר"ת דקרא ידע ו'אשם ו'נשא ר"ת ידו"ו. ומסיק שם ש"ס דצריכי תרי קראי באשם תלוי, א' בחתיכה אחת ספק חלב ספק שומן דלא איקבע איסורא, והשני אפילו ב' חתיכות אחת חלב ואחת שומן דאיקבע איסורא אפי"ה אית ליה כפרה, וע"ש בשיטה מקובצת. ויש לדקדק מה הוסיף איסי בן יהודה על רבי עקיבא שאמר על זאת ידון כל הדווים. ב' מה לשון כל הדווים, אדרבא אותן שאין דווים ואין נפשם מרה עליהם הם ידון בהגיעם למקרא הזה. ג' מאי טעמא לא אמר כן על המקרא הראשון. הלא אדרבה מקרא השני בא להקל שאפילו על איקבע איסורא אית ליה כפרה, משא"כ מקרא הראשון הוא מחמיר שאפילו לא איקבע צריך כפרה.

תחלה נחקור חקירה אחת, מאי טעמא ראו חז"ל ואבותינו הקדמונים להקל בספק יום הכפורים מבלי לעשות ב' ימים יום הכפורים ולסמוך על רוב השנים שלא מצינו אלול מעובר, ולא סמכו ביו"ט של ראש השנה וסוכות ארובא להקל. ואי משום דאיתא בירושלמי (חלה פ"א ה"א) דמייתי הגהות מיימוני סוף הלכות יום הכפורים משום סכנה לא נהגו להחמיר, אכתי קשה ליכול פחות פחות מכשיעור כמו שמאכילים לחולי שיש בו סכנה. ועוד לכל הפחות נאסור במלאכה ושאר עינוים ותשמיש המטה עכ"פ, ומה טעם להקל בו כלל, הלא דבר הוא.

תימה למה תקט
ביום כפור סמי
מראש השנה
וסוכות ולא
עשוהו שני ימים
מספק

מי שעושה
הטעות בודאי,
חשוב לפני ה'
יהוה מהחמיר
מתנת הספק

וכך ראוי לנו להתחנן מצוות ה' בארץ יי עבירות הללו אנו שו טוב, לתקן כל ספק טובים ולהפרי אכל האמת יורה ד אדם לחוש ל לצאת ידי שמים ולא דאורייתא, מ"מ אין לפני הקב"ה אלא ב הודאי ולא על הספק, אסור וזה מותר בלי הדבר רק על הספק א לפני הקו

וזה אני חושב כוונת טרפות (חולין מ"ז ירא ה' וגו' יגיע כפין קב"ח ב'), זה הרואו שהכוונה לפי שדרך ולהטריף לעצמו מספק אמנם תלמיד חכם שהו כל כך שאעפ"י שהוא ירא לנפשו וסומך על ו יגיע כפין כי תאכל, הנה, שאוכל הוראתו, הבא, שמקבל שכר ו שמחמיר על עצ

מי שמתיר
לעצמו מתוך
שהלכות ברורה
לו להתיר, מקבל
שכר יותר מזה
שמחמיר מספק

דקדוקים
במאמר חז"ל
שיל"ס שני של
גלויות בא
כעונש על ש
שכח המועדות
בארץ ישראל

ועוד נחקור על מה שאמרו חז"ל על פסוק (שה"ש א' ו') שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי, מי גרם לי לשמור שני ימים טובים בחז"ל, על שלא שמרתי יו"ט אחד בארץ ישראל, מי גרם לי להפריש ב' חלות בסוריא על שלא הפרשתי חלה אחת בארץ ישראל, והיינו נוטרה כרמים רבים, על שלא נטרתי כרמי האחד, עיין במסכת עירובין (ירושלמי פ"ג ה"ט). וצ"ע שזה כקובל ומקונן על שמירת המצוות ח"ו,

ג. קרוב לזה העלה מון ב פרק ספק אכל שבספר חז" ע"א (יר"ב ב') ד"ה ולא ספ בפתיהה לבית הספק סוס' בעל חז"ד", וע"ע בהערות שם ד"ה איזהו זמן, ושער ד"ה ועפ"י, מביאו בהרחבו ה. וכו"ב כתב מון בהת"ס יח (כ"ה ב) ד"ה

א. בחי' זמא ע"ג ע"ב (קמ"ה א') ד"ה ובפלתו, (קנ"ב א') ד"ה וארווח, מייתי מון קושיא זו בשם הפלתי בקונטרס הספיקות (ס"י ק"י ד"ה ויש דמות) אליבא דר"ל דה"ש מותר מה"ת, ומון ת"י שם דבזוה"כ אף ד"ל מודה דה"ש אסור מה"ת עיי"ש. אולם לפנינו מבואר הקושיא נהי דסו"ס עבר על איסור ח"ש, מ"מ ליכול פחות פחות מכשיעור כדי למעט איסור כרת כמו שמאכילים לחולה שוב"ס. ב. ראה חלה פ"ד מ"ג.

וכך ראוי לנו להתחרט על שעברנו על מצוות ה' בארץ ישראל, וכדי לתקן עבירות הללו אנו שומרים על צד היותר טוב, לתקן כל ספק ולשמור ב' ימים טובים ולהפריש ב' חלות.

אבל האמת יורה דרכו, דנהי דמחויב אדם לחוש לכל הספיקות כדי לצאת ידי שמים ולא יבוא ליגע באיסור דאורייתא, מ"מ אין המצות מקובלים לפני הקב"ה אלא בעושה המצוה על הודאי ולא על הספק, ויודע בברור שזה אסור וזה מותר בלי פקפוק, וכשעושה הדבר רק על הספק איננו מקובל כל כך לפני הקב"ה.

וזה אני חושב כוונת רז"ל ריש פרק אלו טרפות (חולין מ"ד ע"ב) אשרי האיש ירא ה' וגו' יגיע כפיך כי תאכל (תהלים קכ"ח ב'), זה הרואה טרפה לעצמו שהכוונה לפי שדרך ירא ה' להחמיר ולהטריף לעצמו מספק פלוגתא וכדומה, אמנם תלמיד חכם שההלכה ברורה אצלו כל כך שאעפ"י שהוא ירא שמים איננו ירא לנפשו וסומך על הוראתו ואוכל, וזה יגיע כפיך כי תאכל, אזי אשריך בעולם הזה, שאוכל הוראתו, וטוב לך בעולם הבא, שמקבל שכר על זה יותר ממי שמחמיר על עצמו מספק.

והיינו נמי טעמא דדוד המלך ע"ה עשה משפט וצדקה, משפט לזה וצדקה לזה (סנהדרין ר' ע"ב). וקשה אם כן משפט למה, הלא מיד כשיבואו בעלי הדינים לטעון יתן להתובע מכיסו וכספו את כל תביעתו ובטלו כל הדינים. אבל הכל הולך אל מקום אחד, כי מצוה לברר ההלכה ולהוציא מכל ספק, ואחר כך יכול לעשות צדקה כרצונה.

ואחר הצעה זו ניחא, כי לפי שחטאנו בעו"ה בשמירת יו"ט בארץ ישראל שהיה ודאי יו"ט, היה ראוי לתקן זה החטא ולשמור רק יום אחד שהוא יו"ט בודאי, ויבוא ודאי ויכפר על הודאי, וכן בענין הפרשת חלה וכדומה ברוב מצות התורה, אך חטאינו גרמו שניתן מכשול לפנינו שאנו מסופקים ביו"ט איזהו מהימים אמיתי, וכן בכל מצות אין הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד, ומספק אנו שומרים, ואיך יכפר שמירה מספק על עבירה בודאי. ועל זה קובלת ננסת ישראל שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי.

וזה אני חושב מה שאמרו שאיפה היוצאת לפורעניות ר"ל נקרא בשמה שנאה וכשלק, ופירשו שמחמת זה ניתן מכשול לפני החוטא שאינו יכול

זוד המלך עשה משפט וצדקה, בתחילה כושפט, להוציא הדין הדין, ואח"כ עשה צדקה מכיסו עם החיים

יורט של גלויות אינו במעלת ה"ט של ארץ ישראל, כי אינו ודאי אלא ספק

ההפך

כדי שפירושם של ישראל לא תהיה בספק, סמכו בירכ על הירוב וקבעו יום אחד בודאי

ה למוט הקלו כפוד טפי יש השנה ית, ולא יז שני ימים ק

מו שעושה המצוה בודאי, חשוב לפני ה' יותר מהחמיר מחמת הספק

מו שמחיר לעצמו מהתן שהלכה ברורה זו לותרת מקבל שכר יותר מזה שמחמיר מספק

ה חריל שני של בא על שלא המועדות ישראל

ג. קרוב לזה העלה מרן בחידושי יומא ע"ד ע"א וקס"ג ב' ד"ה ואומר כאן, ובחידושי סוגיא דריש פרק ספק אכל שבספר חידושי סוגיות (ירושלים תש"ז עמוד 133) ד"ה ונראה לי, ובחידושי שבת קל"ה ע"א (ר"ד ב') ד"ה ולא ספק, שהמקיים מצוה בספק לא יצא בוודאי ידי חובתו. וכן העלה החו"ד בפתחה לבית הספק סוס"י ק"י, ובחידושי סוגיא הנ"ל מצוין מרן לדבריו: "ושמעתי שכ"כ הגאון בעל חו"ד", וע"ע בהערות המו"ל שבסוס"ס ח"ו חת"ס יומא (אות מ"ג). ד. עיין חת"ס בח"ו חולין שם ד"ה איזהו וכו', ושער יוסף. - והג"ר שמעון דייטש זצ"ל בספרו אמרי שפר לברכות ח' ע"א ד"ה ועפ"י, מביאו בהרחבה עיי"ש. וכעין דברי מרן באן כתב ג"כ המהרש"א בה"א שם עיי"ש. ה. וכיו"ב כתב מרן בחת"ס עה"ת נח כ"ג א' ד"ה איש, עיי"ש. ו. ע"ע להלן שבת שובה דרוש ה. יח [כ"ה ב'] ד"ה אלא, בשם ספר החינוך. ז. עיין זכריה ה' ז' ושער יוסף.

לשוב, עיין רמב"ם בפירושו המשנה סוף ברכות (פ"ט מ"ה)^ה. ולפי הנ"ל הספיקות הללו היינו המכשול המעכב התשובה בעו"ה, ועל כן תמצא שנא"ה כשל"ן ר"ת ש'מוני נוטרה א"ת ה'כרמים כ'דמי ש'לי ל'א נ'טרתי דוק ותשכח - וכיון שזכינו לדין א"ש שלא רצו להחמיר ביום הכפורים וסמכו ארובא, שלא תהיה כפרת כל ישראל תלוי בספק יום זה או יום זה, ולא יהיה שום יום מכפר כפרה גמורה, על כן הניחוהו וסמכו על הרוב שאין אלול מעובר, כנלע"ד וק"ל.

והנה אי הוה אמרינן דספק ב' חתיכות דאיקבע איסורא אין לו כפרה באשם תלוי, משום כל מאי דאיקבע הו"ל כמו ודאי, אם כן כל שכן לענין הטובה שמירת מצות מספק היכי דאיקבע הו"ל כודאי מצוה, ואין הפסד בשמירת ב' ימים טובים של גליות, דהרי ב' ימים הו"ל איקבע כמו שכתב רמב"ם בפרק י"ד משגגות (ה"ג), דלא כתוס' ריש פרק ספק אכל (כריתות י"ו ע"ב ד"ה מדיסיפא), וכמג"א סימן שמ"ב.

והשתא א"ש דזה חידש לנו איסי בן יהודה, אחר שרמז לנו במקרא השני אשר לא ידע שאפילו היכי דאיקבע איסורא נמי אית ליה כפרה באשם, ש"מ שאיננו כודאי אלא כספק, אם כן נהי שזה הוא טובה ורחמי שמים בזמן שבית המקדש קיים, מ"מ על זה ידונו הדו"ם היינו בני הגולה, שנקראו דו"ם

למ"ד שהתייבש
מטוה התייבש
חטיב איקבע
איסורא חו
כאיסור ודאי
ולא מתכפר
באשם תלוי

י"ש של גליות
דומה לחתיכה
מב' התיבות
ואיסי בן יהודה
סובר דלא
איקבע איסורא,
חוי ספק

כדכתיב (איכה א' י"ג) כל היום דוה, הם ידונו על זה, שעל ידי זה מבואר שאין שמירת יו"ט שלהם שמירה מעולה ובמה יתכפרו.

וי"ל איסי בן יהודה לשיטתו אמר כן. דלכאורה אע"ג שיש ספק בשמירת יו"ט, מ"מ בשבת אין שום ספק, וכיון שכן הרי כל שומר שבת מחללו מוחלין לו כל עוונות, ואם משמרים ב' שבתות מיד נגאלים (שבת קי"ח ע"ב). אך איסי בן יהודה ס"ל פרק קמא דשבת (ו' ע"ב) מ' מלאכות חסר אחת ואינו חייב על אחת מהם, ואיני יודע איזהו, נמצא נשכח ממנו איזה מלאכה פטור עליה, ועל איזה מלאכה חייב, והר"ל גם שמירת שבת שמירה מסופקת, ויפה אמר איסי דוקא על זאת ידונו כל הדו"ם וק"ל.

לדעת איסי בן
יהודה גם
בשמירת שבת
שי"ך גדר ספק
ולכן גם היא לא
מספרת בודאי

כתיב (תהלים פ"א ד') תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגינו, כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב. נ"ל כן, דריש פרק יו"ט (ר"ה כ"ט ע"ב) בעי ש"ס למימר דאין תוקעין בשבת מן התורה מדכתיב (ויקרא כ"ג כ"ד) זכרון תרועה, ופריך אי הכי בבית דין היכי תקעינן, ומסיק מדרבנן בעלמא הוא שמא יעבירנו. וי"ל דגם ס"ד דהש"ס לא יצא ריקם ח"ו, דודאי דאורייתא, לפי מה שכתבו היודעים, דכשבת הדינים ממותקים ממילא (זהר ח"ב פ"ח ע"ב) ואין צריכים תקיעה לשתק הקטיגור, כי ממילא שבתו הדינים ביום שבת קודש"א.

בראש השנה
שחל בשבת -
הדינים נמתקים
ממילא ואין
צורך לתקוע

ואמרת מי אינו אלא מיו הוא משבית לרחמים. וידו הלכות פסח (דם נעכר ונעזי המה בכחינה חלב י'. ואומר נהפך לגמרי לו ולא בחינת ד שהחלב מעורג חלב, ומילה ב בר"ת דהאי ק ב'כסה ל'יום ו ח'ק ל'ישראי י'עקב

נחזור להנ"אך ו מפורש בקרן יום תרועה י ואין שום ט' לנו לחדש ט רמב"ן בתורד זכרון תרועה ז אלא שנקרא ז

ברית מילה
כמתוקה את
הדינים, והשבת
מהפכתו לגמרי
מדון לרחמים

טעם התקיעות
בר"ה נרמז
בפסוק זכרון
תרועה, ובשבת
אין צריך זכרון
ולכן אין תוקעין

בעשרה מאמרו
שמירת שבת, ו
איערבב שטן, ק
פורסת סכת ש
ריש יב. ד
ז' ד"ה תנת, ח'
ד"ה אמר. ודאר
להרה"ק חנוך ו
שגילה לי ברמז

ת. מוזכר גם להלן ח"ה ו' אב דרוש יב [ש"ס ד'] ד"ה כתיב. (שער יוסף). ט. על שבת שובה הבא תקע"ד ל' למד מרן סוגיא דספיקא דאורייתא, ולהלן תצ"ה נדפס הפתיחה לסוגיא זו. (שער יוסף). י. בשנת תקע"ד הסמוכה חל ראש השנה להיות בשבת. יא. ז"ל הרמ"ע מפאנו